

MA

IRODALMI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V., Sziget-u. 16. I-14.

Szerkeszti és kiadja:
KASSÁK LAJOS

Előfizetési ár Magyarországon:
Egy évre 8 korona, fél évre 4 K.

TARTALOM: Vincent van Gogh: Rajz. / Komjáth Aladár: Én. Hideg (versek) / Kassák Lajos: Révész Béláról. / György Mátyas: Három vers. / Lengyel József: Ballada dedikációval (novella). / Kassák Lajos: Kompozíció (vers). / Sinkó Ervin: Három vers. / Máttis Teutsch János: Eredeti linoleummetszet. / Hajós Miklós: Utolsó nagyszerűségek (novella). / Barta Sándor: Póznák alatt (vers) / Jaques Revière: A festészet mai követelményei (tanulmány). / Máttis Teutsch János: Eredeti fametszet. / Lengyel József: Ferenczy Károly. † / György Mátyas: Tóth Árpádról. / Lékay János: Tárlatok. / Mácza János: Színházak. Krudy Gyula Ibsent kritizál. / Beküldött könyvek.

Vincent van Gogh: Rajz

ÁRA: 60 FILLÉR.

II

6

12. 215

ÉN

Millió élet rend-ötvetéből
Egy testbe szédült millió szemer.

S mégis:
Visszára törődött erő.

Mégis:
Füllet tapintott látás.

Mégis:
Síkba lesulykolt végetlen tömeg.

Mégis:
Láthatlan küllők ormán nyomaték.

Mégis:
Minden mozgások elszenvedettje.

Mégis:
Dolgok viszonya csak: egymáshoz-állás.

Mégis:
Bogár szemében (ez a föld bizony!)
Recék sokszögét tartó örület.

HIDEG

A törzs gubbadva ponttá picinyül.
De a tagok,
(Rendszerbe tárult sugarak)
Sodrán a vérnek, tömegeken át
A boltozatba tartón öklelődnek.

Csönd.
Hallom:
Az anyag szemcséi verődnek.

Egy kirgiz haja rezdül Ázsiában
S számon veszem.

Hozzáig sajdul minden változás!

Robaj.
Valaki-erős mozdulna!
Inszakadtig!
De marad.
Csak a tapadó mindenség forog.

Komját Aladár

RÉVÉSZ BÉLA

(KONTUROK EGY PORTRAIT-HOZ)

„A tenger, a mélységes, a hatalmas: szelid volt, mint egy mesebeli óriás.” Ettől, vagy még messzebb-ről vett s még könnyebben adódó felszín méricskélés-től kell elindítani magunkat, ha Révész Béla fejlődés-ivét első könyvétől a *Beethoven*-ig csak pillantással is végig akarjuk tapogatni. A két stáció között megjáró ut külsőségeiben puritánul egyszerű, reklámra figye-lőknek szinte észrevétlen időmulás, de élettelen mű-vészetben folyton gyarapodó s ma már hatalmasan ki-teljesedett, hogy megkicsinyítés nélkül nagyon kevés magyar író értékeredményével vehető össze.

Révész másfél évtizeddel ezelőtt, mint a roman-tikus-naturalista iskola sarja, Csizmadia Sándor és Kó-bor Tamás gyűrűjében ütődött fel. A szocialista ideoló-giával öjtött naturalizmus ekkor harsogta magát ná-lunk divattá s az új könyv ebben az áradásban semmi különösebb sikert nem tudott kicsiholni. Figyelőket csak a kitermelt munka átlátói közül talált. S hogy ennél az etapnál mi sem állunk meg hosszabban, ez ne essék keresztnek az íróra — átlépésünk iskolát feledtető, amelynek kopirozni serkentő elméletét épen Zola nagy lendületű temperamentuma, mitologikus, mindent megnagyította döntött csirát fogantató talajnak a fejlődés alá.

Naturalizmus (a terminologia eredendő értelme-zésében) úgy vehető össze a művész produktumának (mindenkori) nagyszerűség-fogalmával, mint a szolid, meglévő igényeink kielégítésére törekvő *mesterség* magával, a belőlünk mindig is új igényeket kiváltó művészettel. A tiszta naturalizmus soha sem lehet több (és soha se is akarta magát többé tetszetni) mint az élénk buggyant formák, színek és hangok érzékelt fe-lületének megrögzítése.

A művészet: teremtés, fokmérője: a koncentráció.

A naturalizmus: konvenció.

Igazi művész: csak az elődök héjazó nagysága alól szabadult egyéniség.

Az egyéniségnek determinansa, csak kollektív ér-telmi és érzelmi egészébe gyökerezett világnézete le-het. Ami ezen kívül van körülötte — mindenre fel-használható anyag a művész alkotó zsenijének.

Révész folyton fejlődő teljes magához érkezését Találkozás Hamupipókéval című könyvével jelöljük.

Viziós témáival kinőtt az iskolából, megforrt nyelvvezete elpattantotta magától a történeteket regu-lázó stilisztikai kompozíciót. Lényege azonban ma is a régi gyökereiből táplálkozik. Fejlődése nem új irányba torkolás, eredő magának figyelmeztető és célbavágó áradása. Témái ma is szocialistaságával motiváltak — tehát megmaradt „proletár” írónak.

Előttünk: a forradalmi ember első érdemesüi szószólójává izmosodott.

A magyar „szocialista” irodalomnak benne látjuk kezdetét s eddig legművészibb kiteljesítőjét. Ami eb-ből a szürkére öltözött talajból eddig előtte és kö-rülötte kisajtolódott, annak életben semmi köze a tö-megek jövőre érő életéhez. Ez az irodalom minden lán-

csörgető és cinóberes tirádaival együtt, semmivel sem gondolkodtatóbb és vérkergetőbb az urambátyámság anekdotás bravurjainál. Kakasos hanghordozás, tirannusi maszok — valójában pedig a nyomor szavakba verítkezett szentimentalizmusa. S ha idegenbe nézünk át, ott is csak távoli ágról vehető atyafiságát találhatjuk Révésznek. A francia Jehan Rictus és az orosz Gorkij is csak osztályosaik rendezetlen sorsának papos száju felpanaszló. Révész nem „megokosodott” felülről szemlélője ezeknek a sorsoknak, hanem eszével és érzéseivel gyökeresen benne élő s így művészi temperamentumával vérségileg kényszerült előbbre segítőtje. Az eddigi művészeit torzóká csonkító szocializmus (mint pártoskodó elkülönülés) Révésznek csak témakörére ütötte rá kategorikus osztálybélyegét. Innen a szűk témakör, amelyben Révész mozog és innen tulajdon, egyenlő fokig emelkedő erejének, hangulatának és fantáziájának még ebben a körben is nem egyszeri megismétlődése. Hatalmasan építő s szinte szobros plasztikával megjelenítő ereje azonban észrevehetően ebből a gondolatkörből és milióból testesedik.

A szocialista művészek kétféleségének analógiája magában a szocializmus kétféleképp élhetőségében magyarázódik. Az egyik fél spekulatív, a másik intuitive lett szocialistává. Révész kiválasztott típusa az utóbbinak. Szocializmusa zsidó fajiságából öröklött érzelmi szocializmus s ma már szinte a nacionalizmusig ért. Munkássága maga a jó-ember-ideál portréja. Ez a születésével hozott kollektivitás igazítja el a politikai demagóg pártoskodástól, a meghasonlás széksziától és ez az érzés dagasztja föl vágyakat és tragédiákat mutogató szavait a sokszor paroxizmusba csendülő vallásos áhitattá.

Hedonizmus az erő és életszeretet jegyében.

Révész szocialista-nacionalizmusának nagyszerű formába teljedése a *Vonagló Falvak*. Ő magyar regénynek kereszteli, mi tágra feszített perspektívában az új magyar irodalom első reprezentatív regényének kritizáljuk. Mert ez a könyv, minden értelemmel olvasó előtt több, mint egy szálnalmas magyar specialitás kipécézése: az író zsenije korszerű nemzetközi tragédiát sugározta elénk. Munkáját összevetve, legujabb nyavalyának belénk esett, hő regény természetünkkel siralmas konkluzióját kapjuk legtehetségesebb íróink világnézetekből eredő egymástól-különbségének. Az alig tíz ives könyv, véresen az időnkől metszett témájával nemcsak a szereplő alakokon, de a nemzetet, sőt a politikailag szemben álló osztályokon is túl nő s egy életes fantázia rugóin egészen az ő és új világ tragikus ütközőjéig lendül. Ennek a lendületnek a téma-elgondolás keretéből szabadult formakompozíciója és a szavaknak az író akaratához föltétlenül alkalmazkodása a bölcsője. Érdekes, hogy Révész ennek a könyvének előszavában panaszkodik a szavak merevsége és az írásjelek hiányossága miatt. Ha nem értenék meg a törekvő művész örök verekedését a nyers anyaggal, egy pillanatra hívalkodásnak vehetnénk ezt a panaszkodó — erőt. Mert ha előző munkáiban (a legjobban is, mint a Földi Operenciák) a gazdagon színező nyelvezet itt-ott még a Salambo és Herodias mesterének egy síkban színezésével érintkezik, a kimért, hideg anyag itt már teljesen az író szuverén

akarata alá hajlik és szuggesztív formájává, mozdulattá vérmesedik a víziókból kitermelt figurának.

Itt már senki írói atyafiságát nem találok Révésznek.

Gazdag és előre járó kollektív individuuum.

S ha Gorkijt elfogadjuk (én elfogadom) a proletárság példázásokban gondolkodó fejének, Révész ennek a jövőt örökölt tömegnek jóra éhes vágya, igák alól menekülő vére. Nem megfigyelések moralizáló leírója, de vitális új történetek elgondolója. Az alakok és sorsuk mögött, mint küzködő és verekedő testvért ott érezzük az író, az ő temperamentuma pezsdíti életre a témát, az ő vére sugárik át a tüzekbe fantáziált képeken, az ő pattantó-rugókká edzett szavai és acélmaticákká szerkesztett mondatai mozdítják a mozdulatot és testesítik elénk a testet. Magyar és üvegesen tömör nyelvezetében akcióvá komolyodtak az agitátorok szóvirágai s bársonyos színei koncentráltan tovább pompáztatják Rembrandt és Greco pikuráját.

Ez a periódus Révésznel a multi naturalizmusból a legmaibb expresszionizmusba érkezés periodusa, amely legutóbbi könyvében zenitjére magasodik. S akinek tizenöt évvel ezelőtt a lesimult tenger még olyan volt — mint a mesebeli óriás, az most kint ül a nagy vizek partján s amit fölajzott idegeivel kilátott, kihalt a körülötte élő világból, azt mint egy új világnak új életét így fantáziálja elénk:

„Gyémántméhe kitarva a verőfénynek, az oltalmassóság kuszálja a sugárzást, ágbogas napsugaram egymás testéből föltűznek és kísértő gyermekszivem magasodó tavaszi fát érez, szírompergés esőjében...”

Ebben a könyvben már nyoma sincs a mesebeli óriásokhoz hasonlító élettelen szavaknak, érezzük, hogy a papiroshoz kötött ember himnuszokat játszik egy hangokból, színekből, formákból és mozdulatokból összeállt orkeszteren s érezzük, hogy ennek a hatalmas szerszámnak mi is szolgáló részei vagyunk, mi is felharsanunk az életes kedvű játékban s talán egy egész életre visszazeng bennünk az író testté formált látomása.

Nem tudjuk, fejlődhet-e tovább Révész ennél a könyvénel. Sokszor a szentimentalizmusig érzelt alanyi motívumok kétségeket lopnak belénk. Az író előbbre vivő ereje mellett tüntet azonban a témák összefogottsága, az alakok hatalmas egytömbbé egyszerűsítése, de nem a Zola utolsó írásait jellemző pesszimizisztikus öregedéssel, hanem még nagyobb hittel a jobbra forduló időkben. S amit eddig adott, nekünk tetsző ajándék, mert becsületes megvalogatással a magáéból adta és így kritikánk komoly megtámasztására nekünk sem kellett már ígéreteivel is érdemes első könyvét maunk elé póznáznunk.

Utolsó kötetének legszebb darabjai a *Beethoven* és az *Illatok*, ezekben már a másoktól induló, magához érkező és másokat útra ingerlő Révész önmagának uralmas klasszikusa.

Kassák Lajos

TÉLVESZTE

Az öreg világ
csurgóra-félre vágta az eszét,
és lassú náthában csepegteti el
billent feje:

„Sej, de nem — cserélek — fiatalnak érzem még magam!
Nincs baj,
még vesztetre pulykázzák fel a kályhákat ereimben.
Még összeszalajtatom *őket*, mint a tejoltó,
és ahogy csomósak,
még szétgomolyogtatom *őket* lusta felhőkben —
egy lépést sem biccentenek: mégis szállnak,
hóröghöz kötöttem a sarkukat,
meg vánkussal alvasztottam össze a tarkójukat:
mégis szédületeket rikoltoznak.
Még még még megvan a nótám

Bá-ánja az ördő—ő—

hapci—i—i—

i ————— i ————— i —————

A népség!

szétnyilalnak mint a meztelenbe vetett egerek,
pattognak szerte, mint a fagyal-golyóbisok,
kedvükbe gyömösözlök az irányokat,
szétsugárzanak.

A pernahajder! sarka fölengedett —
(porontykodik a ragály a nyomok levében)
tartása leszijjadzik ökiömről, amire felkaptafáztam —
az arca, korong és ott fenn a nagy korong —
összeszóródnak.

IDEGSOKK HARMADIK ÉVÉ- BEN

áll a langy. jár a huss. ilyen fület!
minden gépfegyver bele-rröz.

(répa reték mogyoró)

Kis kapu, nagy kapu: minden ólom belénkperdül.
ej, az egyiken be, a másikon ki!

fejem: makhetes-fészter, ityefitye tánc.
reped az idő sarka (facér vihánc),
ahogy csámpázása áthúz a zenebonán.
amit benyagakolok, csak az az enyém!
fejem gyomra! inkább pukkadj, de bezabáljad
mindenestül a facsartszagú, áporos bálát.

áj-hu, jόμεleg-izzadó gyomor,
minden habarékoknak fortyanója!
a zsirtalanságok zsirját előzd be,

a cukratlanságok cukrát tisztid be,
a húsrá köpünk, hiszen nem vagy húsból,
csupaszz gyűrődzés!

hús? hús? a húsomat!

oszladozó burkomat!

áll a langy. jár a huss. r. r. r. r.

A BETOKOZOTT

Olvasztókemence! — hevenyészett faltömés
Uj medrekbe hajrá! — ráncos zsilip
Mink! — asszony!

Folyondáros erdőben: vadgyökér
gyékényen: bog
fővárosban: hagyott kőtálp = asszony

Futtán gyökérbe-botlás: ennyi mulatság
egyszer faalá-tikkadás: ennyi szükség-jó
minden erkölcsös fajtalanságai világegyetemében

hátracsukló ujj erőszakossa

cibálósság gyengéje.

Csudaszám trillázza, hogy hány szemü a bőrünk:

milyen pápaszemes rövidig ér a tűzük,
ha mindannyija sem buktat át engem
a szinszórós lepedéken,

mely laposnak }
csúcsosnak }
élesnek }
hupásnak } fű-fája köré olvadt = asszony.

csipcsupságok NAGY SZOMORU JÁTÉK-a
fontoskodások veszejtőhálója
fontosságok fénydohosító vaccka.

Csudaszám szem át akar bujni
tapintás testesebb kedvekre éhes.

Tejüveges betokozó!

?i

szilánkjaidon át terjed ki a láb,
ha rugtat
a rétségátharú rétségek iránt?

György Mátyás

BALLADA DEDIKÁCIÓVAL

MEDIKUS HADAPRÓDRAK VLADIVOSZTOK

A nyárközépi este gyors kézzel kavart péppé és vert újra habbá fekete égen sötét felhőket.

Két fiu — gimnáziumi szünet — ült a mulatókert vendéglőjében lármás ivlámpák, ivlámpák por és rovar glóriája, vásznak, asszonyok, züllött nők, gavalérok, öreg otkolony-bárók, részeg emberek, pezsgős dugók, enyv, tapéta, új deszka szagától tömött levegőben.

Két fiu. Öregedő asszonyoknak: két kis kerubin, maguknak: a Pickwick club két sebésze, diáktársaiknak: a gazdagok vörös szocialistái a beszédjükért, a szegényeknek: arisztokraták a tiszta körmükért és külön maguknak még más valakik.

Ez este: az őszinteség ellenállhatatlan feltörekvése menekítette őket egymástól a tömeg-ember közé: mulatni.

Mulatni.

Nők, kiket soha el nem érünk mondják, két reményes, aki hiszi, hogy mind az övé lesz majd, akit megkíván.

Látják az öreg urak pompázatos asszonyait, a fiatalok örömet és nekik semilyen sincs.

Csak úgy: kérdezi

— Ismeri a nővéremet?

Mulatókert, emberek, a délelőtt és a délelőttbe-széltek végtelen közelítő tényező-sokasága.

Két akord egy pillanatra már össze akar futni.

Néhány rezgéskülönbség... A nővére...

— Orvosok és gazdag kereskedők voltak az őseim... Kékszemű, fekete haja. Nagy és szép. Mikor kis fiu voltam, a te feleséged tudnék lenni, mondta. Akkor a vállamig ért a szőke hajam és sohasem hazudtam még.

Beszéd egy ideig, aztán újra nehéz lesz.... Menni! valamire, mulatni, máshova, el az asztaloktól, megforogni a tumultus véres és bécsirongyos szívében.

Hitték: ez szemérmesség, tudták: másnaptól való félelem. Jó barátok — gyűlölködők valamikor — és maguknak sem bünbocsájtók. Erősek, hogy majd megszakadtak bele.

Az egyik szólt a másik helyett, mert gyengédséget is éreztek most!

— Félek az álmainkba vigyorgótól.

Már nem is menekültek. Mentek. Belekeverték a sötétségbe a hangjukat, az arcukat. Egymásba orvósolták egymás szavait, a szót, a nyugodtat, extatikus komolyat, lassut, megfontoltat, keményet. Egymásról tudott ki nem mondottak most össze, egyakkordba csaptak két megveretlen hangszere.

Délelőtti és azelőtti «igen» «nem» szavak most tisztultak: nem-vetkőzni nem lehetett.

— Vannak néptörzsek, ahol az öregeket agyonverik. Lendület fel, fel... visszaüt (ellenkező irányba).

— Melyik gáton kell elvérezni?

A testünk...

— Pénz...

— Évek...

— Vonaglás-idők: hazánk.

— Az öregapám latin-oskolát tanult...

— Lett: ivócimbora, megyei uraknak ivócimbora, szónok falusi sirhalmokon. Hullák, hullák, hulláknál hullább emberek és ragacsos, sáros, sötét...

A régi sár összebesített bennük mindent a mostani sötétséggel.

— Az apám mérnök akart lenni és...

(délelőtti rongy, piszok, dunakorzó, mozgó szájak, por... mulató, tapétaszag, új deszka-szag, enyv... Ivlámpák)... (sötét van, minek ez?) Kereskedő lett belőle.

— En?

Ujra blaszfémiát kevertek egymás felé az agyak.

— Az öregapám csonttuberkulózisa. Az anyám-részi örültség. A nővérem. Zsenivé...

Lendület újra. Fel. Lendület.

— (Zseni. Két hatalmas lendület.)

Vissza.

— (Pénz kell holnap. Négy korona legalább.

Zseni? Lendület? Ó is? Vagy én?)

Célok.

Céltalanságok.

— Az ember-barmok pállott ágyaikban kis örö-mök, kis bánatok!

Alvó ligetben beszélgetni szerelmes összebujások idején.

Itt közkert. Mi. Farnesei kertek napfénye. Farnesei kertek napfénye!!!

Közkert. Sötétség.

Régi, nappal is meglábalni akart medrek egy pillanatra kellemesre kaparták szokottságukkal a garatot.

Kórházi ágy, a szenvedő nazaretinek temploma vagy...

— Kétkedés...

— És akik a kétkezüket hozzák a harcba.

— Egy levegőt szini velük. Ók, mi?

— Jaj csunyaságom!

— Jaj rossztetéségem!

(Jaj rossztetéségem!

Jaj csunyaságom!)

— Magyar föld, úriság, tunyaság.

— Még néhány év, robotba törés.

— És néztek égre, földre, fára mását mutatni annak, amit nem lehet.

— Nézze!

Egy távoli lángtól kacsintós fényt kapott egy üvegdarab.

— Nézze! Majdnem lehajoltam érte. Mikor a lelkem sebeit...

— (A „lelke sebeit.” Istenem.)

Az utja-keresztén járásból hazaindulás lett.

— ... halkan az egyik:

— És ha ezer ágyban fetrengtünk volna ma.

Tiszták, szüzfehérek és a nazaretinek...

— A názaretinek? — nyujtotta a szót a másik.

— igen! De nem kenyeres pajtásuk. És ha megpihen-tetem nem jobb-e mintha gondolkozni tanítom.

— (Pállott ágyakon, kis örömek...)

Rezgéskülönbségek. A végtelen tényező sokaság tovább már nem adott egyforma eredőket.

Külön-külön dolgoztak az agyak: Csak távoliak a célok s nem elérhetősek.

Aztán magukhoz kerültek vissza.

Az ut már a fasonon vezetett.

Rácskerítések keretezték az uccát. Uccák kere-
tezték a háztömböket.

Az agy maga körül kereste a centrumát.

(Mindenki... napfény, ablak csillog, pénz
... fáradtság, aludni, szocializmus, érdemes,
minek ez? A lábam fáj, kövek, gránit, a
fű, harmat, szerelem.)

Már látták egymást.

A nap, a föld vérbeborult felszeme a hajnal véres
fényével csurgatta meg a világot.

Délelőtti álmos alvás harmadiknak hurkolódott
az agy hajlatai alá.

Délután az idegen, szokatlan kávéház félszége
és találkozás a pajtásokkal.

A fiuk. 3-4 mindkettőjüknek kedvesek. Lármas,
kipirult izgatott, meg nyugodt, barna esetlen jóbarátok.
Most féltettek és közönyösek is. Nem tudói és meg-
tudhatóival valaminek.

Az egymásból még nem egészen kibogozódott
agyak a koponyán belül vitáztak:

„Kellemetlen...”

„Nekem nincs mit félni.

„De! és mégsem.

Aztán szavak és feszültség buggyantak ki a ha-
lottra kötött éjjelből.

Titok feszülés: titoktalanság akarás.

Árnyéktalan szavak vetülete napfényben.

A barnák és a jók. Lárma! Bucszulás.

Az egyik elutazik vagy tíz napra. A fiukkal.

Egyedül-nap. Szótlan, mozgástalan, forró.

Otthon kérdések: Mi bajod? Beteg vagy?

Aztán csönd.

Második egyedül-nap.

Harmadik.

Még mindig.

Ötödnap.

Csókba förlí a tiszta száját! Tisztátalan csók?
Vizzel mossa a tiszta csókját! Választóvizzel vérzi
meg aranyát.

Beszél és csendes. Az anyjának kezetszókol
másnap.

Megijed: Vízet!

Hatodnap.

Hetednap.

Jó és csendes.

Nincs szégyene... és a barátja, ó!

»Férfiak. Egymásnak.»

Lendület.

Kilencednap levél: «Itthon vagyok, találkozunk.»

De a másikban még mérget hagyott a tegnapi.

Dunakorzó: napfény és por; idegenek, ismer-
ősök.

Ismerősök.

A másikban még mérget hagyott a tegnapi.

Mosolygós kérdés:

— Jó volt? nem csalt meg?

S csak úgy, egy kicsit:

— Ugyan kérem. Mert magának ajándékoztam
egy estét.

— (Ha úgy volna...)

- És ha csókokban szinesebben... visszatér
... a régi... asszonyához.

És játszik a hang.

— (Dikciózik. Én. Egyik asszonya neki...)

Ismerősök. Beszéd. Erre, arra.

Bucszulás: élesen mély hang.

A titkolt, a kellemetlenség tágitja az orrcimpá-
kat. Az arcok titoktalanul bőgik a kíváncsiságot.

Izzó arccal átmenni a hidon. És irni:

„Vagy mint a kutya... vagy mint a brávó...
hogyan a közelből... ime most asszonya... mert meg-
tudta verni... hü vagy alattomos szolgálja... paran-
csoljon...”

Másnap levélcím: Szépreményűnek.

„Ugyan... polgári, jólfejtett ifju.

Borgiák szolgálóinak vébre fajzott profilja.”

És: „scripta manent.”

Most levelek:

Düh, dac, vér tályogát poklosították egymásba.

„Fegyver? kíváncsi pofáknak?... ”

... Tessék: önvédelemre.”

Aztán szitkok és „Memento mei.”

Aztán: »Mon prince« csurgatja meg a vért.

Aztán: „Közös uborkaszézen ouverture-je... és
epilogusa.” És »jóakarattal... és elnézéssel.«

A véres ködben nem látok már semmit.

Nem irtak többet.

(Az egyiket más gimnáziumba adták szeptemberre.)

Vért evett bennük az evesség, meg az evessé-
get harcolta a fiatal vér.

Tizenhét éves vérek.

A másik.

A barátok, utazó pajtások most indulatra fütötték.

Egész nap otthon ült. (A szobáját utálta.)

«Magam»: a tükörben vadra torzította magát.

„Ilyen... és a szép, a válligérő, a szőke, a hajam.«

Kívágta a szoba egyetlen zöldrámás ablakát.

Szemben a tűzfal lepattogzott vakolata, mint a
bujakóros fésző bőre: korom és esőhagya barázdák
örvénylettek a felhólyagosodott vakolat alá. Edénymo-
sogatás hangja, szaga — hátulsó udvar.

Dühöngött: »... mér nem lichthof, hogy panasz-
kodhatnám, ha kedvem volna hozzá.«

Az oszlopba rakott könyvekből egymásután a leg-
alsóra van szüksége.

A mosogatáshoz varrógépelés.

A másik szobából bér-pianinó nyögött át egy
udvarló keze alatt.

Benyitott, átment a szobán.

A nővére a pianinó mellett, hintaszéken ringott

— Hova mész kedves? Esni fog.

— Igen.

Még utána ringott a valcer.

Rohanva ugrált le a lépcsőkön. A kapu előtt ak-
kor ugrott szét az első, nagy langyos csep. Egy kö-
vérkés ur bőrszija huzta a kutyáját. Most belerugott
a kutyába, hogy az a gazdája elé hõmböledött.

Az úr...! néhány cselédlány ijedten.

(A szép diák, akinek az az utálatos büszke nő-
vére van.)

A kapujuk előtt.

Állt. Szájaszéle remegett, a lába még érezte a
kéjt, ahogy a puha testbe hatolt... most a szemci

rámertedtek a vonagló, vonító állatra, borzasztó becs-
telenséget érzett.

— Mikor beléjerugott, csak a gazdáját látta.

Az úr . . . (most hallotta, hogy már ordít):

— Hátha majd én, . . . ugy, magába?

A torkából egyszerre kiolvadt a sulyos ólom.

— Kapsz még te is egyet — a tegezés szinte
jöl esett.

Az úr . . . érezte a veszett haragot a dülledt sze-
mekből, a saját ijedtségén át és sietett . . .

Egy ütés még behorpasztotta a kalapját.

»Hányan látták a házbeliek közül?« S újra jo-
gosnak érezte, amit tett.

Ment, felült a villamosra, a zsufolt kocsin ki-
nézte, melyik asszony fogadná őt el aznapra. Három!

Egy asszony, mert az ura öreg, két prostituált,
»mert ilyen szép fiut nem láttam, mióta nem vagyok
szerelmes.«

A vér hullámokban zuhogott az ereiben, néha
szédült, aztán a karjai dacosan emelgették izmaikat.

Túl a körutakon leszállt. A fekete-tükrös aszfalt
töredezett mértani formákban dobálta vissza az ivlám-
pák fényét.

Egy szűk ucca.

Érzi: egy lány lógószkodik rá. Megy vele.

Szédült. A mellizmai lelohadtak, a vállalai előre-
estek, hogy a ruha a testét vágta, dereka feszült és
zsibbadozott.

Mint hajóhimbálás libegtette kapualatti gázipille
az árnyékokat.

A fal nedves volt és töredezett.

(«Szifilisz

mondtam neki igazán? most brávo borgia
b. szolgáinak vérebre fajzott profilja, kutya,
gyáva vagyok, férfit, vagy ezt, szegény
lány . . . szárat, szép vagyok, erős, okos,
győztem . . . ő nem győzött le, én, én, bor-
gia, még mindig a legkülönb, gyűlölöm,
egyforma, ő imád . . . a kutyám, a kutya,
barát . . . Nem!

Ez a lány . . . szegény fél tőlem . . . Istenem,
vérebre fajzott profilom, szép profilom . . .)

Még kissé szédült. — A lány haja került a keze
közé.

— Téged szeretlek — görcsösödött a hang.

— Ne mond mi a neved. Szeretlek.

Félénk mosolygás.

És vad szavak. És enyhülés.

S a lány: góg, legyőzetés, győzelem, barátság,
gyűlölet bizonytalanságát simogatta.

Idők múlása és már a legjobb perceikben egy-
mást áhította a két gimnazista-férfi. Szerettek volna
egymásra bukkanni, de a „fiuk” hol az egyiket, hol a
másikat óvták, hogy ott lesz a másik. Ilyenkor aztán
nem volt kedvük már.

S még önmaguknak sem voltak bünbocsájtók.

S szép férfigerjedéseknek ideje volt számukra.

S ajkbiggyesztve gunyolták, gunyolták és dup-
lázták a diákos virtusokat. Megunták. Aztán tanulás
virtust dupláztak. Aztán nevettek.

Most már szinte hajsolták egymást.

Már-már levélírkálásra kaptak — kezek itt is,
meg ott is.

De levelet: azt nem lehetett.

És izenni se.

És máskép se.

Valahogy mégis találkoztak az uccán. Remegtek
egész a kézfogásig. Egyőjük se volt biztos a másikban.

Erős kézsorítás: „baráti.” A gyerekes-sportos
kezük férfias lett: keskenyebb és nem keményebb.

Egy pár semmi-szavak, aztán gyorsan, gyorsan
vita! diákos nagy vita problémáról!

Amilyen huszévesség után csak nagy, ritka
emberek évődnek.

És a jövő ismerős fiukra, bámészokra, moso-
lyogtak, ahogy csodálkozó szemek látták a »harago-
sokat.«

Ők csak egymással voltak. Mikor többen csatla-
koztak, előresiettek.

Késő lett. Elbucsuztak egymástól.

És egy egész életre valóan bucsuztak. Nagyon.
Szépen.

Aztán újra ismerősök. Még együtt mehetek egy
darabig.

Most lányokról beszélt az egyik. És hetekről,
mikor nem volt más gondolata, mint az asszony.

És a másik is ilyenfelét beszélt.

Most nem haragudtak egymásra.

Még együtt mentek, mikor eltűntek látásunk elő-
teréből.

Lengyel József

KOMPOZÍCIÓ

A föld szükölt s a vizek fölkekaskodtak az égig.

A nagyonnagy Feketeségben

csak kölyök holnapok fáklýáztak.

S ment,

roppant igavonó zsinórnyi inakkal

föl, föl a hegynek.

Talpai alatt kisebesedtek a kövek.

De a feje sugárzott — mint a rádium

s néhány asszonyok bódultan utána csúsztak . . .

Egész odáig.

Főlnyúlt! Szobrosan! Piroshan!

Szétfolyt.

Jégcsap-orgonákon csörömpölt a szél.

Bezárt aklokban sirtak a barmok szemei.

Kicsiny és nagy házak összetölték a homlokukat.

Je-é-zusom !!!

S fönt, dárdás ezüsthények hasogatták a: mindent.

S lent, sárga bánatvermek ásitottak a: semmibe.

Kassák Lajos

1916-BAN

Tág, szintelen, nagy udvar és rácsok
és ölö szerszámok és egyformába öltözött
furcsán s következetesen hadonászó tagok.
(Távoli s magába mérült, magas, érces mennyhajlat,
s irigyen eszmélnék fásodott érzékek:
Az nem hallja rekedt, fuldokló orditozását:
egy-kettő ... egy-kettő)

Este: feketébe kényszerülnek dolgok, testek, mozdu-
latok,
csoportba-vasalt masszából kiválhat az egy-ember
egyként
és négy falak között árvult priccsekre fény bágyad ...

Minden fej horgadt, tétovázó szemek,
lengő, ingatag léptek — az udvar kövén kopog sok
rozsdás vasszeg —
hej! haj! jaj!

Szél fuj. Csendes, mélyedt morgás: október ...
Űrült ólak, emberre fájó asszony, erős földszagok,
otthon, komák, melegség ...

Ellenség!
Fanyar, törődött testek, de olykor megráng egy-egy
váll.

Tra-ra tra-ra tra-ra tra-ra ...

VILLAMOS HALÁL ÉLETE

Testem kilábalt gitárból, nikotinból, noblesse-ből
és frissülten már tépést fércelt templomkákra —

Szabad —

(Teremtenek a szemeim)

A tenger szinsujtásos, riongó boszorkány-bőrére
éj-viziómat csörögve kiszalajtom.

Éj-viziómban: ezüstfelhős asszonyai a Földnek.

Asszonyai a Földnek, pyramis-építők, pyramis-kövek,

Ő ott:

Az Ő nyakán a Hold s mint kis ékkő,
az ő dereka földre nem férő,
(jaj! (pihenés) Hangyább hangyák!
haja világ viharainak üvöltéséből megfont:
Kell!

Éj-viziómban: Föld ezüstfelhős asszonyai fáklyát len-
getve őt énekeljétek.
Mezítelen! Cimbalommal, sippal, dobbal, hegedűvel —
hangzivatár!

Én állok s állok s áldok s várom a beteljesülő életem

(Teremtenek a szemeim.)

HALDOKLÓ BENTNÉMULT
SZAVAI

Élet, élet, élet ...
Selyem redőiből kivetkezem
(élet, élet, Testem)
Testem, testem, testem ...
tetteim ina, vágyaim kelyhe
(elműlsz, elműlsz, Elfelejttem ...)
(Elfelejttem, elfelejttem, elfelejttem ...
Zavarnak zűrös messzijébe hullasz
(hullasz, hullasz, Nem tudlak.)

Szeretlek. Ez sors-kényszer-parancs.
Fukar, rossz, inséges voltál.
Rossz mellkasod, náthás orrod, ványadt izmaid, lusta
zsigerek ...

Kint vihar buzdúlt, hányszor viczorogtalak!
Szél zúgásával szellé szakadni éheztem.
... Te éjfél-indulót doboltál, gaz dobon jajt doboltál
Testem.

De: új zene-serkentések pattogzása fülemben ...
most ... most ... szalad a négy fal, távolabb, széj-
jelebb
és könnyebben, teltebben lélekzek ...
Ott ... hegyek gerincén a Nap kincs-dagályja, mint
páva-tollak.

Csillám, csilla, szikrázó!
Megyek, jövök, ho-hó ...
Ott ... egy madárcsőr hajol a Földre
s ragadja ... Ez táplál!
Megyek, jövök ...
Ott ... hogy zeng, harsog ... szent, részeg orgona!
Orkánzó orgona, világnagy őrjüngő dervis!
Megyek ... megyek ...

Valahány világ: én éltetek,
Valahány vágy: én kezeskedek,

Jövök ... megyek ...

Belezáporlom vérem a Vérbe ...

Élet, élet, élet ...

Sinkó Ervin

Máttyis Teutsch János : Eredeti linoleummetszet

UTOLSÓ NAGYSZERŰSÉGEK

Északról fekete felhők tolakodnak. Poshadt gömbök, potrohos hasukkal esőcseppekben az ég peremén. Alaktalan buborékok mélyen lenyulnak a tenger hullámai fölé, érintkeznek a zöld tarajokkal. Mindig jobban és jobban nőnek, az aljuk lehajlik a tengerbe, a hullámok gyökerébe, a locsogások forrásába; fekete dombok, komor hegyhátak és a tenger felé gyászos csucsukkal szakadó himaláják. Most az egész tenger fekete. Az eget fekete felhő-cafatok kötik össze a vízzel. A nap felhőkön uszik és felperzseli a felhőket és kiapasztja a vizeket. Látszik a tenger fenék, cephalopodák, kagylók, korallak, moszatok össze-visszasága, posványos puhaságok, mint vaslappal lepréselt belek...

(Hogy fáj már a fejem... a halántékom... A nyálam is milyen fehér, mint a hab... A kezemen mint kék csövek dagadnak ki az erek... lefekszem.)

Egy hajó uszik a tengeren. A kéményből megdühödött nyelvek csapnak az ég felé. Tűznyelvek, fehér a hegyük és izzó, mint a hevített vas. Lángoló tapadással törnek az ég felé. A fedélzeten emberek szaladgálnak. Emberek, kiknek nincs fejük csak egy fejnagyságu parázs ül a nyakukon. A hullámok viháncolnak.

Az ég egyik fele a nap sárga fényében izzik és tündöklő világosság delé az ég kékjén; az ég másik fele sötét éjszaka és a hold fehér özönével bágyadtan önti el a pislogó csillagkoszorukat. A nappalég-fél átvonaglik az éjjelég-félbe: hosszú levegő karok nyúlnak ki. A fehér nappali fény átfolyik a komor feketebe...

... Az uton egy gombolyag gördül, mint a gombóc. A porból mázsák ragadnak a sikosan forgó bőrre és nő az átmérője kegyetlen dagadással, hogy az égig ér és a puha földet sziklák hosszán keresztül lenyomja a súlyával az űr. Gurúl és tornyosodik ez a fekete gomolyag; amint surolja az eget, vértűzek cikáznak utána és az Űr szennyes aetherje kocsonyásan remeg. Egy gombostű szur ki a földből és a kolosszális, elképzelhetetlen Tömeg fennakad benne...

(Jaj, hogy vacog a fogam... milyen meleg van... a porusaimon át az agyvelőm szivárog ki az arcra... egy priznicet Istenem!... a hidegvíz homlokráncaimon át beitatódik a fejem belébe, az agyvelőmben... Jajdejó... de megint... a köldökömön valami folyik, megfürdetem benne a kezem... Vér serked a leharapott kis ujjam nyomán és a vérszövetek pirosa fesletten sajog... mi volna, ha most megenném a beleimet és innék a vesémből?)

Az Ósférfi és Ósaszony találkoznak a pálmák alatt. Vaskos alakok és izmok dagadnak ki testrészeiken. Az Óserő csodálatos kidagadása, a két ember forrongó idomaik ezer porcikája érzékenyen remeg. A levegő tele van a sirocco közelségének számtalan tünetével; forró, száraz és reszket a fényben. Átlátszó, tüzes, kemény. Az Ósaszonyt átöleli az Ósférfi. A tenger felszíne mint egy óriási földhát, amelyen a földgöröngyök, zugó gleccserek alakjában megindulnak, fölfuvódnak és a hullámok félelmetesen mordulnak; kis halak ficáncolnak a felszínen. Keletről egy

Sárga Folt tántorog. Az Ósaszony összeborúl az Ósférfival, a zugó pálmák alatt — — — — —

— — — — — Az Ósaszony kinosan vajudik a zugó pálmák alatt. Teste izzadság csöppekben uszik. Bőre ráncos és fölserdült, mint egy nőtényipárducé. Az Ósférfi izgatottan lesi a finist. Az erek csomósan huzódnak a megbarnult izmok domborán. Vaskos mellizmok válnak ki a mell-lapból és a gyomor feszült, a lábizmok kemények és szőrösek, mint a fatörzsén kidagadó kéreg. Az arc merev és a szemekben a párduc és a majom szemvegülekének a fénye imbolyog. Végre. Fehér kis szülött ficáncol a fű selymén. Az Ósember boldogan kacag. Az Ósaszony fáradtan piheg — — — — — Az Ósférfinék ősz haj csurog le a fejen és az Ósaszony, ráncos bőré, fogatlan. A fiu fázós, poshadtt korcsivadék. Tüdővészés.

Szóke kisgyerek, boldogan labdázik a Holddal és a Nappal. Az egyik kezében, szétágazó ujjai bogájára rézfényesen nyugodott a Nap. A másik kezében a Hold ezüst sugaraiba burkolózva bágyadtan mosolyog. A kis fiu visong. Arcán előmlik a boldogság, kinyújtott dereka husosan ropog. Egyik kezével fel, a másikkal le. Le-fel-le-fel. Fölröppen a Nap; és a fehér levegőből termékeny, világos, életdús hasábokat hasít le. Fölröppen a Hold; és a fekete légből komor, álmos, csillagos légcifatokat hasít le, hogy utána vér csöpög az aetherből... hopp! Uristen! a kis fiu el-ejtette a Holdat és a Napot; és összetört és kialudt a Hold és a Nap. Most jön a komor, igazi sötétség, irtózat, dübörgő árnyak, tétova lebbenések szántják a Földet. Világosságot!

(Orvost tessék hozatni... jaj az agyam... a fülem labirintusában sárga folyam bukácsol... a szememen nem látok, csak egy piros csillagot, ami folyton, de folyton nő... jaj... az a szekrény ott megmozdult és most felém tart; az egyik lábát felemeli, hogy belém rugjon... segítség!... hehehe... vize!... milyen hideg ez a víz... érzem, amint lassan lecsurog a torkomon, a gyomromba...)

Éjféli. Messze egy bárka süllyed el a tengeren. Egy vadtüzi olasz halász megfojtja a feleségét. Egy asszony belehal a vajadásba. Két szem felszalad az égre és lekönnyez a tengerbe. Tűzkokárdák gyúlnak ki az egyes hullámdombokon és tovaringó tüzek szélben sodródó lángkévéje az egész tenger. A horizonton, egy szivárvány lebeg. Késő éjjel. Fekete palást az egész szemhatár. Izzó vágyak gyúlnak az éjben, de elhamvadnak. Pislogó zsarátnokok föllobognak, majd ismét üszkös parázzá zsugorodnak. Valaki haldoklik. Majd az éj ketté hasad és mélyéből lángnyelvek csapnak elő, mindent fölperzselve a földre. A tenger földomborodik az ég és eloltja a lángokat. Éjszaka. A paradicsomban fényesség. Ádám megsókolja Évát. Az úr szava harsog. Ádám lehajtott fejjel megy ki a paradicsomból. Küzdés, szenvedés, izzadság, munka. Századok utján véres talpnyomok. Hajnal. Huszadik század. Bűn, becstelen alakok, technika, Századik század... éjjel!

Egy reggel a szökőkútból vér szökik. A medence vérről van tele. Lassan kiserdül a vér-ár a medence szélén, előnti a házat, a várost. Próbálják gátakkal, torlaszokkal, sziklákkal megállítani. Hiába. És a vér előnti az országot, a világot.

Egyszerűen csúcsokkal és lejtőkkel dolgozhatik. És ennek az eljárásnak az az előnye is meglesz, hogy a síkoknak nemcsak szétválását, hanem együvé tartozását is ábrázolni fogja. A világos emelkedések és sötét lyukak egymásutánja helyet, finom egyetértésben egymáshoz támaszkodó lejtőket láthatunk, s mivelhogy ezeket nemcsak szétválasztotta, de egyúttal össze is hangolta a festő, az egység és sokoldalúság követelményei egyformán beteljesednek.

Röviden összefoglalva: ahelyett, hogy olyannak mutatná a tárgyat a festő, amilyennek látja, vagyis a fény és homály tágolásában, úgy emeli azt elének, a milyen a valóságban, vagyis a világítástól függetlenített mértani kiterjedésében. Relief helyett térbeli tömeget ad.

Amint a világítás egy bizonyos pillanat jele az időben, a távlat is csak bizonyos helyzetet jelent a térben. Nem a tárgyak, hanem a néző helyzetét: a széket, a padot, vagy a követ jelenti, amelyen a festő munkaközben ült. Csak külsőséget ábrázol, aminek semmi köze a képen ábrázolt tárgyakhoz. Csak azt mutatja, hogyan fogadják a tárgyak valakinek a tekintetét, aki rövidesen otthagyná őket.

Mint a világítás; a perspektiva is megváltoztatja a tárgyak valódi alakját. Nem egyéb, mint optikai, tehát fizikai törvény. Mint a világítótorony sugarai, úgy irányul a dolgokra, érinti őket, anélkül, hogy megállana valamelyiknél vagy érdeklődést mutatna valamelyikkel szemben; válogatás nélkül mutatja, vagy másítja meg mindazokat a részeket, amelyeket a helyzetük föltár, vagy elrejt előtte.

Egy ház, a mely elé fát állít be a perspektiva, két egymástól különválasztott háromszöggé változtat. Egy folyó a partmenti jegenyefák függönyén keresztül nézve csillogó kis rombuszoknak látszhatik. Pedig lényegében mégis csak kocka a ház és egyöntetű, megszakítatlan folyás a folyó. A valóság kétség-telenül ilyen "csonka" állapotban mutatja a tárgyakat. De míg a valóságban változtathatjuk látószögünket: a plasztikus kép mozdulatlan. Annak rögtön tökéletesnek kellennie, le kell tehát mondania a perspektiváról.

De mivel helyettesíthető az? Egyszerűsítés céljából tegyünk különbséget az egyes tárgy és több tárgy összességének ábrázolása között.

Első pillantásra nem ütközünk nagyobb nehézségekbe. A perspektiva kiküszöbölése elének tárja az új törvényt: mindig azon szög alatt kell ábrázolni a tárgyat, amelyik legjobban fölfedi előttünk relative teljes lényegét. Nem szabad tűnnie, hogy a képen ábrázolt többi tárgy kényszerhelyzetbe juttassa, ki kell szabadulnia abból a tökéletlen helyzetből, amelybe egy általános látószögből nézve kerülhetne és annyi oldalról kell mutatkozni, amennyi a teljes megismeréséhez szükséges.

A perspektiva mechanikus nyomásával szemben bizonyos szabadságot követelhet magának, hogy kedvére terjeszkedhessék és fölfedhesse síkjai sokaságát. Más kifejezésekkel élve: minden tárgy megköveteli, hogy különböző nézőpontba helyezkedjünk vele szemben: oly nézőpontba, amelyből legigazibb megjelenését szemléljük.

Sőt olykor több nézőpontot is megkívánhat a tárgy, mert amint már megmondtuk, minden látás szintezisen alapszik. Fontos tehát, hogy a látott témának egyformán ábrázoljuk minden részletét. Csak így lesz

a kép: tárgyból valóság, csak így lesz a test: több fantasztikus vetületnél. Egyszerűen térbeli elváltoztatásról van szó, aminek ugyanaz az értelme és célja, mint a felületi elváltoztatásnak. Így kapjuk meg azt az alakot, amely mozdulatlan állandóságában, a tárgynak csak az idő folyamán észrevehető *sérthetetlen* teljességét tárja majd elének. Így azonnal lerögzítődik, anélkül, hogy egyúttal meg is állítatna a tárgy, vagy a tárgyat néző ember mozgása.

De tulajdonképpen csak most áll be a perspektiva kiküszöbölésének legkényesebb következménye. Mi következik akkor, ha nem csak az egyes tárgy, hanem a tárgyak összessége is felszabadul a perspektiva hierarchiája alól? Bizonyára az összes tárgyak egyenlő értékűek lesznek a képen, végig vonulnak a vásznon anélkül, hogy eltorzítaná őket a helyzetük.

A kép ilyenformán leltárrá, valamely látvány összes elemeinek felsorolásává, kitünő, pártatlan és igazságos emlékező tehetséggé válik. Ez a pártatlanság azonban ismét veszedelmesnek látszhatik.

Mint a világítás, a perspektiva is analizálja, megkülönbözteti egymástól a tárgyakat.

Ez az analízis különbözőképpen történik. Mindenek előtt megakadályozza a tárgyak egymásba nyulását és a különböző elemek összekeveredését, de szuggérálja ezenkívül a térközöket is, amelyek a mélység értelmében elválasztják az egyes tárgyakat.

Ha a festő kiküszöböli a perspektivát, más eszközökkel kell elérnie a perspektiva kettős analízisét. Mindenekelőtt hézagokkal kénytelen az egy síkban levő tárgyakat elválasztani, hogy ezek egymástól elkülönítve jelenhessenek meg. Ezt csak úgy érheti el, ha ismét megcsonkítja őket, és egyes részeit nem ábrázolja. Megmondtuk már: az a föladata, hogy a tárgyak *lényegét* ábrázolja, ami azonban nem jelent egyet a teljes egésznek pontról pontra való kopirozásával. Egy tárgyat, annak egy része is mélyen és tökéletesen ábrázolhatja, *ha ez a rész a többinek gócpontja*, ha mindannyit magában foglalja, vagyis ha az összes síkok annak a résznek a szögében találkoznak, amelyet épen a síkok egyesülése alkot.

Igy a tárgy egy része magában foglalhatja a tárgy lényegét, a többi része pedig csak megismétlése, újra elénk tárása, sokszorosítása annak a résznek. A festő tehát elhanyagolhatja, elvetheti ezeket a részeket, éppen úgy fölládozhatja őket, mint mikor a perspektiva szolgálatában állt, ha minden tárgy leglényesebb, legkifejezőbb részét ábrázolja.

De míg azok az áldozatok, amelyeket a perspektiva követel, erőszakosan és egyenetlenül oszlanak meg a tárgyak között, a *kubista festő* pártatlanul követeli meg ezeket az áldozatokat, mert az összes tárgyakat egyazon síkban helyezi el.

Minden tárgyat akkor rögzít meg, amikor az még ártatlan a szomszédjára, de a maga lényegében már egészen kiteljesedett. A festő úgyszólván kormányozza a tárgyakat és *ott áldoz fel belőlük, ahol ez szerinte szükséges*, a hézagokat pedig arra használja fel, hogy elhatárolja, elkülönítse egymástól a tárgyakat, amelyek megjelenésének ezek a hézagok kiváló fontosságot és erőt kölcsönöznek. Végül pedig teremtenie kell a festőnek valamit, ami egyenlő értékű azokkal a közökkel, amelyeket a perspektiva a távolság értelmében képzelte velünk a tárgyak közé.

Vállalkozása nem lehetetlen, a perspektiva kiküszöbölése nem egyenlő a mélység kiküszöbölésével, éppen úgy nem, mint ahogy a világítás kiküszöbölése sem volt egyenlő a fény kiküszöbölésével. A tárgyak csak valakihez viszonyítva perspektivikusak, ha elvontnak képzeljük ezt a viszonyt, a perspektiva eltűnik. De a tárgyak helyzete a mélységben és térben megmarad, továbbra is van köztük távolság, mert a térközök hozzájuk fűződnek, kitartanak mellettük. Elképzelhetők tehát olyan tárgyak, amelyeket a mélység elválaszt egymástól, anélkül, hogy perspektivikusan lennének elhelyezve.

De lehet-e őket *ábrázolni* is a perspektiva segítségével nélkül? A perspektiva nem egyetlen, nem is legjobb módja a mélység ábrázolásának. Nem igazán önmagában fejezi azt ki, csak szilhuettekkel szuggerálja. Azok az alakok, amelyekkel élénk tárja a mélységet, tulajdonképpen nincsenek elmélyítve, nem terjeszkednek ki a harmadik dimenzióban, nem szögben helyezkednek a vászon síkjával szemben, nem tartanak a messzeségbe, hanem mindannyian a nézővel igazodnak szembe. Mind parallel haladnak és anélkül, hogy a tulajdonképeni távolságot adnák. Csak torz helyzetük mutatja a köztük fekvő térközöket, amelyekről egyébként semmit sem árulnak el.

A mélység szerencsére nem pusztán ür. Minthogy levegő tölti be, föltehetjük, hogy bizonyos tömörsége van. A festő tehát nem csak a perspektiva segítségével fejezheti ki a mélységet, hanem meg is testesítheti azt. Ezért a tárgy minden éléből kis árnyékokat ír-

nyit a távolabbi tárgyak felé s így ha egy tárgy a többihez viszonyítva előtérbe kerül azt a széleit övező rojtocsák tüntetik majd föl. Az alakja pedig nem úgy válik ki a többiből mint egy profil a síkból, hanem határvonalak élesítik föl, amelyek párkányszerűen veszik körül és belőlük árnyak ömlenek a mélységbe. A mélység finoman, de szemmel láthatóan kísélni fogja a tárgyakat, s ezek már hiába állnak egy síkba, — határozottan közéjük ékelődnek a távolsággal elkülönítő sötét lejtőcskék.

Ugy mint a természetben, kizárólag az egyes tárgyak közt kézzelfoghatóan elterülő térközök különítik el őket egymástól, és nem lesz rá szükség, hogy igazi képüket megváltoztassák. A perspektívával szemben még az az előnye is megvan ennek az eljárásnak, hogy a tárgyaknak nemcsak különváltását, hanem egyúttal összekötését is ábrázolja. Mert a síkok nemcsak elválasztják egymástól a tárgyakat, hanem átmenetet is képeznek egyik tárgyból a másikba, — szétlökik egymástól, de újra össze is fogják. Ez a magasságokat és mélységeket alkotó jövés-menés szökés és visszatarterés a képnek végül is bizonyos kiterjedést kölcsönöz, amely azonban független a perspektívától. Az egész kép, mint maga a tárgy is mértani alkotássá lesz, már nem a diszlet száraz és fiktív mélységét ábrázolja, hanem benső mivoltában nyilvánul meg. Nem pillanatnyi törékeny és mesterkéltség megjelenés, hanem — akárcsak a valóságban — a modell sűrű, teljes és igazi élete.

(Folgt. köv.)

Máttis Teutsch János: Eredeti fametszet

Legjobb tere a dekoratív plktura. Kiállításán a nála szokatlanul nagy, „Prima verák” dominálnak. Egy viharosan színes korszak után most ismét lehiggadt. Vászni színezésben, felfogásban közelebb állnak a 25 év ellőttiekhez, mint a fél mult kiállított kollekcióhoz.

A „Prima vera I.” klasszikus kompozíció: de ha Botticelli hasonló nevű képeinek értékeivel vetnénk össze — az valóban a tavasz teremtő és hullajtó erejének megérezkítése — Rippl Rónai „Prima vera”-ja centrumtalan s egysíkba rakott színekkel csak előkelő parkrésztlet.

Rippl Rónai művészete igényesen egy világközpontból nézve nem reprezentatív plktura, de megkülönböztető jelentősége a magyar művészetben elvitathatatlan. — Azon kevesek közül való, akik akartak is valamit, de sajnos eddig ő csak szurogatumot adott. Egyénisége nem lobbant ki annyira műveiben, hogy azokat abszolutumnak tekinthessük. Értéke, hogy közelebb hozta a mai generáció érvényesülésének utját — az ő érvényesülésével.

Lékay János

SZINHÁZAK

A *Vigszínház* legutóbbi újdonsága Góth Sándor és Pásztor Árpád „Vengerek” című „életképe” volt.

Magyar Színház: Szász Zoltán: Kedves Mester.

Ha csodáltuk is az első percben a kritikák egyívására hangolt, szánakozó-gúnyos felhorkanását; megértettük. Nem a darab: a kritikák kínálták a könnyen adódó magyarázatot. De csodáljuk most is a drámáinak szánt jelenetekre bődülő röhöket a beteg nézőtérben! És rábólintunk mégis: nagyon rossz szindarab a *Kedves Mester!*

Nem is darab: dráma-vázlat! Egy, kissé fanatikus, kissé önhitt, de akarni akaró kezdő virtuskodása stabilitásra szilárdult szituációkkal; túlbuzgó, bizonytalanságában elvakult roham, mely a gesztusok hevében elvétí, bizonytalanná mázolja ami a gesztusok mögött van.

Mert igenis: van! Két asszony (és bennük: millió asszony) előzködő-szép életének felsikongó lehetősége. És az élet szabad szép kiteljesedése a vérben!

Dráma vázlatnak ez nem utolsó! Hogy a lehetőségek nem teljesednek történetessé súlyos hiba: a vázlat se szélesedhetett drámává. De, hogy a sovány, kusza, vonalú történet a gondolkodva nézőben — a bosszankodások, szánakozások mellett is — tágas, szabad perspektívát nyit a gondolat szilipek elé: bizonyos. Meggyötör a pongyolaságával, emelygőssé kavár a szóhalmazásával; de felizgat, megnyugtat a *kihámozható* filozófiájával. Meggondolkoztat. És ez jelent legalább annyi értéket, amennyit a könnyű technikával összerótt bárgyúságok felé bóklnak értékmegállapítás címén.

Szász Zoltán megmutatta egyelőre, hogy vannak gondolatai, van témája. Színpadon is értékesíthető témája. Várhatjuk tőle, hogy elvesse a frázisos póz monok-

liját, s tanuljon meg (kritikusi méltóságán túl is) drámát, történet történésekkel csinálni! A közönséget pedig tekintse — közönségnek; nem a helyzetekhez történetet asszociáló agymonstrumnak.

— A színészek bámulatos türelemmel hamzsolgáltak, köpködtek a rengeteg szót; Törzs a vízbefulók elszántságával evezett a délibábos szárazföld felé; B. Marton Erzs elsőrendűen rossz; élettelen, stílusnőküli, egyéniellen.

Múcza János

Krudy Gyula Ibsent kritizál

Igy;

„Ibsen *szindarabja* a Nemzeti Színházban. A színpadon örült emberek járnak-kelnek, falhoz támaszkodnak, meg leülnek, akiknek betegségéről a fegyházakban, bolondokházában, klostromokban tudnak. Szegények, gondolom magamban, minden szánalom nélkül, amint az ember nem sajnálja a morfinistákat, mániákusokat, önszerelmeseket. Ebben a tragikomédiában mindenki önmagába szerelmes.

Nos, ismét felvirradt egy darab időre a szerencsétlen idegbajosok, az okoskodó, germánmiveltségű tanárok és svindlerek napja, akiknek hajdanában papája volt ez a *norvég kardnyelő*, akinek szemüveges, doktoros arcképét nézegetvén, egykor: mindig a *nagyanyám szélhámosai jutottak eszembe*, akik torzonborz hajzattal és a csepürágók frakkjában táncoltatták az asztalkát a melegre fűtött szalonban és csaknem tárgyeroztak az előadás végén.

Ez az *északi születési szalaghányó* valamelyest megtanult irni, — a régi világbeli igényeknek — míg a színpadi fogásokat megveti, mint a rozsmár a kecseséget.

Ez utóbbi irodalmi előkelősége annak idején — még emlékszem az Ibsen-lázra, amit többnyire magukban német nyelven összeadó és kivonó írók, esztétikusok és ugynevezett gondolkodók terjesztettek Magyarországon — csaknem klasszikusnak látszott.

Eszembe jutnak fiatalkori olvasmányaim, amikor az *irodalmi hamiskártyást* a „fjordok Shakespeare”-jének nevezték.

Egy félhasábos kirohanás következik ezután, a holdkóros öreganyám udvarlójának logikátlan durvaságokban dőzsölő stílusában, a magyar „Ibsenizmusról,” majd:

„Mily megvetett, komédiás korszaka az emberiségnek az *elmúlt idők szemelgése*, amikor Ibsen Henrik árnyképjátékait, unalomból vagy szeszélyből komolyan érezték és gondolták a nézők!”

*

„Lángvörös, forradalomtól és háborútól terhes korunkban, midőn sem a ma, de még kevésbé a holnap reggel gondolatinak, ideáljainak nem tud még hangot adni a lebilincselte nyelv: az Ibsen-fele falusi történet oly messziről hangzik, mintha egy emlékkönyvben lapozgatnánk. Mondják, hogy az irodalomnak és művészeteknek *nincs közük* a csalárd és vérben menő játékhöz. Mégis csodálkozva nézzük a paralitikus lelkeszt és a szélhámos házikisasszonyt a színpadon, akik egy elmerült világrészből látszanak visszatérni, hogy körmönfont párbeszédeikkel szórakoztassanak. Kr. Gy.”

Magunkra kényszerített higgadsággal összegezzük a biedermeier zslbáros „szigorú kritikáját”; A norvég kardnyelő, irodalmi hamiskártyás és szalaghányó egy elmerült világrészből keveri közénk, a lángvörös jelenbe, paralitikus szélhámosait. — — — Ezt Krudy Gyula veti szemére Ibsen Henriknek!

Megkérdézzük tőle: ő vajjon mivel kapcsolódik a jelenbe? Vajjon ő, a krinolína hysteriásodott gondolkodásával mit tart hát „igazi, szent,” „örökéletre, feltámadásra jogosult irodalomnak”? — — — És megkérdézzük: a halva született irodalmi torzók égig dicsőítése, a Nemzeti Színházra vicsgó, egy idő óta következetessé vált, dühödtsége után, és ez után, vajjon mit gondoljunk „kritikusi” mivoltáról, meggyőződéséről?!

Vagy azt hiszi Krudy Gyula, hogy egy orrvé „Ibsen” mindent szabad? Még ha vele szemben abszolút kritikátlan lap hasábjain is?!

Mi sem tartjuk Ibsent Istennek, utolérhetetlen és követésre méltó nagyságnak, de hisszük, mégis csak több egy senkinél, aki „valamelyest megtanult irni”!

Múcza János

Szerkesztőségünkhöz beküldött könyvek:

Le Plus Grand Monde névvel Genfben egy új folyóirat indult meg, mely a háborús szerkesztőség elszigeteltségében is igen változatos és *nemzetközi* tartalommal dicsekedhetik. Politikai cikkeiben jó nevű publicisták fejtik ki a maguk népének *engedékeny* háborús felfogását. Irodalmi része szintén igen érdekes internationális igyekezetében, azonban, úgy látjuk, hogy ez a rovat még nem férhetett hozzá ahhoz a tápláló forráshoz, mely a lap conceptiójához izmosíthatná. A lap első számában négy magyar név szerepel.

Eggenberger (bizománya):

Buday Dezső: Társadalmi ideál (Tanulmány)

Kolozsvár (a szerző sajátja):

Szigethy István: Ex Librisek (rajzos könyv).

Dick:

Vér Mátyás: Az árnyék (regény).

Acél Testvérek:

Veér Imre versei.

Tevan könyvtár:

Petőfi Sándor: A hóhér kötele.
Georges Rodenbach: Holt Brügge.
Villiers De L'isle Adam: Kegyetlen mesék.

Nyugat:

Móricz Zsigmond: Karak szultán (novellák).
Tóth Árpád: Lomha gúnyán (versek).

Egyes könyvekre még visszatérünk.

MEGHIVÓ.

A „**MA**“ FOLYÓIRAT- ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNY-
TÁRSASÁGBudapesten, VI., Vörösmarty-utca 39. szám alatti ideig-
lenes helyiségében folyó hó 18-án délután öt órakor tartja**ALAKULÓ GYŰLÉSÉT,**

melyre a t. részvényeseket ez uton is meghívják

az Alapítók.

A megjelenés dátuma 1917. április 15. A lap minden cikkéért a szerző felel

Most jelent meg!

VALAKI JÁTSZIK VELÜK . . .

GARDA JÓZSEF:

című 3 felvonásos drámája. Ára K 2.— Megrendelhető a „MA“ könyvkiadóhivatala utján.

Megjelent!

Ára **3.50** fill.

A »MA« kiadásában megjelent

Singer Henrik
Világnézet

című füzet

ÁRA 1 KORONA.

*Kapható minden
könyvkereskedésben.**Új költők könyve*

címen a „MA“ lírai antológiája

Számozott, kemény kötésű, eredeti linoleum-metszettel díszített
s a szerzők aláírásával ellátott amatőr-kiadásban — K 10.—

Kapható minden könyvkereskedésben és a „MA“ kiadóhivatalában.

**RÓZSAHEGYI
KÁLMÁN**

(A Nemzeti színház tagja)

**Szinész
és
mozi-
iskolája****BUDAPEST,**

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Értekezni lehet a
délutáni órákban

Telefon: József 31-05.

Modern Szinpad

Koronaherczeg-utca 6.

LILLA. Melodráma, írta: Biró Lajos,
Játszák: Mészáros Giza, Antalfy, Gellért,
Somlár stb. **KÁVÉCSARNOK.** Életkép,
írta: Szép Ernő. Játszák: Medgyaszay
Vilma, Vendrey Ferenc stb. **LOTHÁRIN-
GIA.** Barok-játék, írta: Emőd Tamás, a
zenét: Reinitz Béla. Játszák: Medgyaszay
Vilma és Bánoczi. Új Harsányi, Nádas, és
Békeffy-tréfákban: Rózsahegyí Kálmán, Vár-
nay Janka, Nagy Margit, Úrmössy Anikó,
Homoky Paula, Uray és Varsa stb. lépnek
föl. Gábor Andor és Szirmai Albert új da-
laít: Kőkény Ilona, Lukács Sári, Hollós
Rózi, Boross és Sajó adják elő.

☛ Kezdeté pont 7 órakor. ☛

**Borszéki
ásványvíz**Gyomor- és bélrenyheség-
nél, hurutos dyspepsiák-
nál, cukorbetegségnél stb.
nélkülözhetetlen.

Kapható mindenütt.

Főelárúsítás:

**Borszéki Fördővállalat
Részv.-Társ.****BUDAPEST, V.,
Nádor-utca 6.**

Telefon: 36-52.